

มโนทัศน์ เรื่องความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท

ร้อยตรี วิสิทธิ์ วิลัยวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริยญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชา ปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2533

ISBN 974-577-615-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

016390

i 10306377

THE CONCEPT OF ANATTĀ OF NIBBĀNA
IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

A Second Lieutenant Visit Vilaiwong

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1990

ISBN 974-577-615-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์ มโนทัศน์เรื่องความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท
โดย ร้อยศรี วิสิทธิ์ วิสัยวงศ์
ภาควิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฃ รังษี

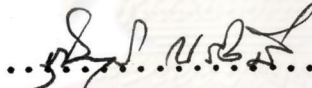

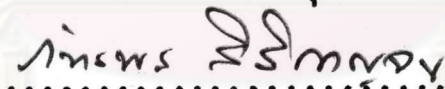
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตร วิชราภย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญยืน)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ฃ รังษี)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร สิริกาญจน)

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิสิทธิ์ วิสัยวงศ์, ร้อยตรี : มโนทัศน์เรื่องความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท
(THE CONCEPT OF ANATTA OF NIBBANA IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY)

อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.สุนทร ฦ รัชชี, 120 หน้า. ISBN 974-577-615-7

ข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์คำสอนเกี่ยวกับเรื่องความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ข้อมูลขั้นที่หนึ่งกับข้อมูลขั้นที่สอง ข้อมูลขั้นที่หนึ่งได้แก่ พระไตรปิฎก ข้อมูลขั้นที่สองได้แก่ อรรถกถา ฎีกา และตำราที่ท่านผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้เรียบเรียงไว้

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ทำให้ได้ข้อสรุปที่แน่ชัดว่า ข้อความในหลักไตรลักษณ์ที่ว่า "ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา" นั้น อนัตตาเป็นลักษณะร่วมของสังขตธรรมและอสังขตธรรมหรือนิพพาน

สิ่งที่ถูกปรุงแต่งทั้งปวงหลังจากที่ได้วิเคราะห์แล้ว ก็พบว่าไม่มีส่วนใดเลยที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นอัตตา ทั้งมนุษย์และจักรวาลล้วนไม่มีแก่นแท้หรือสาระอะไร เป็นเพียงโลกแห่งปรากฏการณ์ที่อยู่ในภาวะกระแสหรือกระบวนการที่ไหลต่อเนื่องไปโดยไม่ขาดสาย

นิพพานคือภาวะที่พ้นจากการปรุงแต่ง ทั้งจากการปรุงแต่งของความเชื่อเรื่องอัตตาหรือไซล และความยึดถือว่ามีตัวตน ของฉัน เพราะความเชื่อและความยึดถือนั้นล้วนเป็นทรรคนะที่ผิดจากความเป็นจริงและยังผลให้เกิดความทุกข์อยู่ร่ำไป.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..... ปรัชญา
สาขาวิชา ..... ปรัชญา
ปีการศึกษา 2532

ลายมือชื่อนิสิต ..... วิสิทธิ์ วิสัยวงศ์

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... รศ.ดร.สุนทร ฦ รัชชี

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมเพียงแผ่นเดียว

VISIT VILAIWONG, A SECOND LIEUTENANT: THE CONCEPT OF ANATTĀ OF
NIBBĀNA IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY. THESIS ADVISOR :

ASSO.PROF. SUNTHORN NA-RANGSI, Ph.D. 120 PP. ISBN 974-577-615-7

The sources of the research on the concept of Anatta Nibbana in Theravada Buddhist philosophy used in this thesis are divided into two levels: primary and secondary. The primary source is the Pali Scripture. The secondary source is the commentaries, the sub-commentaries and other works of contemporary Buddhist scholars.

From a critical analysis of all data concerned a definite conclusion can be drawn that the statement explaining the Three characteristics which says, "All dhammas are Anatta" indicates that Anatta is the characteristic of both compounded things and uncompounded thing or Nibbana.

After a careful analysis, it is clear that not any part of all compounded things, can be found to be properly call Atta because the person and the universe are non-substantial and the phenomenal world is in the state of continuous flux or flow.

Nibbana is a state beyond the conditional generation either of the belief of Atta or soul or the grasping of the self and my self because such a belief and grasping are the wrong views which generate suffering.

ภาควิชา ..... ปรัชญา
สาขาวิชา ..... ปรัชญา
ปีการศึกษา 2532

ลายมือชื่อนิติต ..... วิมล วิมล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... วิมล วิมล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ
รศ.ดร.สุนทร ฌ รังษี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำ
และข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของการวิจัยมาคอยคัดลอก และขอขอบคุณ คุณวรรณี
วรินทร์พงศ์ ผู้ซึ่งให้ความเอื้อเฟื้อเพื่อเครื่องพิมพ์ดีดและรับพิมพ์ให้คอยคัดลอก
ความเต็มใจ

วิสิทธิ์ วิสัยวงศ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
คำอธิบายคำย่อ.....	ช

บทที่

1. บทนำ.....	1
2. วิเคราะห์ความหมายของหลักไตรลักษณ์.....	4
3. ความเข้าใจนิคเรื่อง อักตาศและคความหมายของอนัตตาศ.....	39
4. ความสัมพันธ์ระหว่างความทุกข์ อักตาศและอนัตตาศ.....	62
5. ความเป็นอนัตตาศของนิพพาน.....	81
6. บทสรุป.....	112
บรรณานุกรม.....	116
ประวัติผู้เขียน.....	120

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำอธิบายคำย่อ

เอกสารอ้างอิงส่วนที่เป็นคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทในวิทยานิพนธ์นี้ใช้ระบบคำย่ออ้างอิงต่อไปนี้

1. คัมภีร์พระไตรปิฎก ในที่นี้หมายถึงพระไตรปิฎกฉบับหลวง จำนวน 45 เล่ม พ.ศ. 2525 การอ้างอิงคัมภีร์พระไตรปิฎกใช้ระบบระบุเล่ม/ข้อ เช่น ม. อ. 14/20 หมายความว่า การอ้างอิงนี้ระบุถึงคัมภีร์มัชฌิมนิกาย อุปปริปัตถนาคัมภีร์พระไตรปิฎกเล่มที่ 14 ข้อที่ 20 เป็นต้น

- อง. อฎฐก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย อฎฐกนิปาต
- อง. เอก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย เอกนิปาต
- อง. เอกาทสก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย เอกาทสกนิปาต
- อง. จตุกก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย จตุกกนิปาต
- อง. ฉกก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย ฉกกนิปาต
- อง. ทิก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย ทิกนิปาต
- อง. ทสก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย ทสกนิปาต
- อง. ทุก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย ทุกนิปาต
- อง. นวก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย นวกนิปาต
- อง. ปญจก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย ปญจกนิปาต
- อง. สตุตทก. = องคฺคฺตฺตฺรณิกาย สตุตทกนิปาต
- อภิ. ก. = อภิธมฺมปิฎก กถาวฑู
- อภิ. ธา. = อภิธมฺมปิฎก ธาตุกถา
- อภิ. ป. = อภิธมฺมปิฎก ปฎฐาน
- อภิ. ปุ. = อภิธมฺมปิฎก ปุคฺคฺลปญฺญตฺติ
- อภิ. ยมก. = อภิธมฺมปิฎก ยมก
- อภิ. วิ. = อภิธมฺมปิฎก วิงฺก
- อภิ. ธมฺม. = อภิธมฺมปิฎก ธมฺมสงฺกคฺณิ
- ช. อป. = ชฺชฺตฺตฺรณิกาย อปทาน
- ช. อิติ. = ชฺชฺตฺตฺรณิกาย อิติวุตฺตก

ช. อ.	=	ชุทฺตนิคาย อุตาน
ช. ช.	=	ชุทฺตนิคาย ชุทฺตปาฐ
ช. จริยา.	=	ชุทฺตนิคาย จริยาปฏิภ
ช. จ.	=	ชุทฺตนิคาย จุฬินิเทศ
ช. ชา.	=	ชุทฺตนิคาย ชาตค
ช. เถร.	=	ชุทฺตนิคาย เถรคาลา
ช. เถรี.	=	ชุทฺตนิคาย เถรีคาลา
ช. ธ.	=	ชุทฺตนิคาย ธมฺมปท
ช. ปฎิ.	=	ชุทฺตนิคาย ปฎิสมฺภิตามคฺค
ช. เปต.	=	ชุทฺตนิคาย เปตวตฺต
ช. พุทฺธ.	=	ชุทฺตนิคาย พุทฺธวส
ช. มหา.	=	ชุทฺตนิคาย มหานิเทศ
ช. ส.	=	ชุทฺตนิคาย สุตฺตนิปาต
ท. ปา.	=	ทีฆนิคาย ปาฎิกวคฺค
ท. ม.	=	ทีฆนิคาย มหาวคฺค
ท. ส.	=	ทีฆนิคาย สีสฺสขนฺธวคฺค
ม. อ.	=	มจฺฉนนิคาย อปริปญฺณาสก
ม. ม.	=	มจฺฉนนิคาย มจฺฉนปญฺณาสก
ม. มู.	=	มจฺฉนนิคาย มูลปญฺณาสก
วินย.	=	วินยปฏิภ
ส. ข.	=	สยฺยคฺคนิคาย ขนฺธวาววคฺค
ส. นิ.	=	สยฺยคฺคนิคาย นิทานวคฺค
ส. ม.	=	สยฺยคฺคนิคาย มหาวาววคฺค
ส. ส.	=	สยฺยคฺคนิคาย สคาลวคฺค
ส. สฬ.	=	สยฺยคฺคนิคาย สฬายคฺนวคฺค

2. คัมภีร์อรรถกถา ในที่นี้หมายถึงอรรถกถาฉบับบาลี อักษรไทย การอ้างอิงคัมภีร์ชั้นอรรถกถาในระบบระบุเล่ม/หน้า เช่น วิสฺสุทฺธิ. 3/20 หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์วิสฺสุทฺธิมคฺค เล่มที่ 3 หน้าที่ 20 เป็นต้น

อ. อ.	=	อังกุศุตรนิกาย อฏฐกถา (มโนรตปฐก)
อป. อ.	=	อปทาน อฏฐกถา (วิสุทธรชนวิลาสินี)
อติ. อ.	=	อติวิภูตก อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
อุทาน. อ.	=	อุทาน อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
อุทก. อ.	=	อุทกปารุ อฏฐกถา (ปรมคุดโชติกา)
จริยา. อ.	=	จริยาปฏิภาณ อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
ชา. อ.	=	ชาตกฏฐกถา
เดร. อ.	=	เดรคาถา อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
เดวี. อ.	=	เดวีคาถา อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
ที. อ.	=	ทีฆนิกาย อฏฐกถา (สุมงคตวิลาสินี)
ธ. อ.	=	ธมมปทอฏฐกถา
นิทุ. อ.	=	นิทุเทศ อฏฐกถา (สทฐมมปชโชติกา)
ปญจ. อ.	=	ปญจปกรณ อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
ปฎิส. อ.	=	ปฎิสัมภิตามคุด อฏฐกถา (สทฐมมปกาลินี)
เปต. อ.	=	เปตวคุด อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
พุทฺธ. อ.	=	พุทฺธวส อฏฐกถา (มจรคุดวิลาสินี)
ม. อ.	=	มคฺคณินิกาย อฏฐกถา (ปปญจสุทฺธิ)
มงคต.	=	มงคตคุดทีปนี
วินย. อ.	=	วินย อฏฐกถา (สมนุคปาสาทิกา)
วภงค. อ.	=	วภงค อฏฐกถา (สมุโมหวิโนทนี)
วิมาน. อ.	=	วิมานวคุด อฏฐกถา (ปรมคุดทีปนี)
วิสุทฺธิ.	=	วิสุทฺธิมคุด
สงคณี. อ.	=	สงคณี อฏฐกถา (อฏฐสาลินี)
สงคท.	=	อภิมมคุดสงคท
ส. อ.	=	สยฺยคุดนิกาย อฏฐกถา (สวารคุดปกาลินี)

3. คัมภีร์ฎีกา ในที่นี้หมายถึงฎีกาฉบับภาษาบาลี อักษรไทย การอ้างอิงคัมภีร์ชั้นฎีกาในระบบระบุเล่ม/หน้า เช่น วินย. ฎีกา. 1/20 หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์ฎีกาแห่งอรรถกถาพระวินัย เล่มที่ 1 หน้าที่ 20 เป็นคน

วินย. ฎีกา.

วินยฎฺรคฺคา ฎีกา (สารทฺถทีปนี)

วิสุทฺธิ. ฎีกา.

วิสุทฺธิมคฺค มหาฎีกา (ปรมคฺคตมณฺเฑสฺสา)

สงฺคห. ฎีกา.

อภิธมฺมคฺคตสงฺคห ฎีกา (อภิธมฺมคฺคตวิภาวินี)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย